

Odgovorni urednik Mohorjeve založbe Celovec mag. Hanzi Filipič o prevodnem projektu petih knjig Borisa Pahorja

Ko smo uredniki Celovške Mohorjeve založbe septembra 2007 prijavili na razpis Evropske zveze (program kultura [2007–2013], literarni prevodi) deset knjižnih izdaj, si kljub izkušnjam nismo mogli predstavljati, kaj vse bo za nami, ko bo po dveh letih na mizi ležalo 3102 potiskanih strani, zvezanih med knjižne platnice.

Pravijo, da je papir trpežen, sodobni tiskarski stroji so hitri in tako je bil sam natis teh desetih knjig skorajda mačji kašelj. V primerjavi s hitrostjo tiskarskih strojev pa prevajanje literarnih besedil ni nič manj kakor v starih časih zamudna in zahtevna zadeva. Kolikor bolj je zahtevno delo pisatelja! Zastaviti mora ves svoj trud, svojo potrpežljivost, vse svoje duhovne in v primeru pisatelja Borisa Pahorja nemalokrat tudi telesne moči. Borisa Pahorja štejemo med najpomembnejše sodobne slovenske pisatelje. Njegova izredna življenjska izkušnja je izjemno bogata: skoraj 70 let svojega življenja se je upiral totalitarnim državnim sistemom in še danes pri svojih 97 letih je upornik zoper nečlovečnost, upornik zoper krivico. Tako je bilo za sodelavce založbe najbolj zanimivo, da smo spoznavali v literaturi pisatelja Pahorja bogastvo njegovih življenjskih izkušenj in duhovne razsežnost njegovega odzivanja nanj. Večji del evropskega projekta desetih prevodov, ki jih je oskrbela Mohorjeva založba iz Celovca v letih 2007 do 2009, namreč skoraj dve tretjini vseh potiskanih strani, so prevodi Pahorjevih romanov *Zatemnitev* (Die Verdunkelung), *V labirintu* (Im Labyrinth), *Nomadi brez oaze* (Nomaden ohne Oase), *Vila ob jezeru* (Villa am See) in *Parnik trobi nji* (Geheime Sprachgeschenke). Odločitev, da prevedemo teh pet romanov v nemščino, je bila sprva intuitivna, da, skoraj nagona, ker je to, o čemer piše Boris Pahor, zapečateno tudi v spominu koroških Slovencev in je prisotno še danes, čeprav ne več tako jasno in nasilno, a ponekod zato še bolj zahrbtno.

Za prevod Pahorjevih knjig v nemščino smo se odločili tudi zato, ker spomin na čas, ko so diktature in totalitarni režimi jemali ljudem dostojanstvo, peša – in sicer ne samo v nemško govorečem svetu, ampak žal tudi v slovenskem. Sploh se je danes treba vprašati, ali se je ograditev od totalitarnega mišljenja sploh uveljavila med širšimi plastmi družbe. Distanca do tistega totalitarnega mišljenja, ki ljudem dolgo predtem, preden se zgodi katastrofa – kakršne so bile kataklizme dvajsetega stoletja –, dodobra izpere možgane ter jih pripravi, da se brez pomislekov vključijo v veliki zločin.

Uporniki zoper enoumje so še kako potrebni tudi danes! Sodobna evropska družba se vdaja potrošniškemu enoumju in enoumju relativizma. Za lažnivo lagodje je človek pripravljen dati vse, na volitvah je pripravljen izvoliti vsakega populista, ki obljublja, da bosta v deželi tekla med in mleko. Zato je recimo mogoče, da na Koroškem tiste, ki so se po demokratično legitimni in korektni pravni poti obrnili na avstrijsko ustavno sodišče in jim je le-to potrdilo upravičenost njihovih zahtev, zmerjajo kot dirkače, radikalce, kršilce zakonov. Takim načrtno uničujejo dobro ime, medtem ko tistemu, ki se je trdovratno, nesramno, iz populističnih nagibov upiral uresničitvi odločb ustavnega sodišča ter je vinjen in z norim dirkanjem sam napravil konec svojemu življenju, postavijo spomenik, kamor hodijo ljudje v trumah še danes prižigat svečke. Evropi in sploh svetu dandanes ne primanjkuje neodgovornih populistov, ki računajo s porabniško zaslepljenostjo ljudi.

Boris Pahor s svojim literarnim delom brani predvsem človekovo dostojanstvo. Vsak sodoben učbenik o vzgoji nam pove, da otroke najbolje vzgajamo tako, da jih spodbujamo, pohvalimo, da jih opogumljamo, da jim dajemo vedeti, da so kot ljudje enakovredni, enakopravni in da imajo nedeljivo dostojanstvo, ki so ga soljudje, tudi državne oblasti, dolžne spoštovati. Boris Pahor je že kot otrok doživel diametralno nasprotni svet: Režim mu je vzel dostojanstvo, mu vbijal v glavo, da je jezik, ki ga govori, ničvreden, zato da je tudi on ničvreden, da so ničvredni njegovi starši. Fašizem mu je vzel tisto emocionalno zdravo okolje, ki otroku in

mladostniku omogoča človeka vreden in dostojen razvoj. Z jezikom, ki ga je na vse kriplje poskušal iztrgati iz src ljudi, jim fašizem ni vzel le sredstva za sporazumevanje, temveč osnovno dostojanstvo, ki pripada slehernemu človeku. S tem jih je hotel zlomiti ter si jih podrediti, da bi bili kot brezglava množica pripravljeni storiti vse za njegov zločinski režim. Noben režim, nobena diktatura, noben populizem namreč ne potrebuje ljudi, ki znajo misliti s svojo glavo, ki so opogumljeni, ki se znajo upreti, ki postavijo jasne meje. Pahorjeva literatura spodbuja ljudi, da mislijo s svojo glavo, Pahorjeva literatura vzgaja zdrave, zmerne upornike.

Življenjepis Borisa Pahorja je neverjetna zgodba. Da je preživel totalitarne režime, drugo svetovno vojno in nacionalsocialistična taborišča, lahko brez pomislekov imenujemo čudež. Ljudi, ki so imeli tako srečo, pravzaprav tako milost, da so preživel kar več totalitarizmov, je bore malo v primerjavi s številom smrtnih žrtev, ki so jih terjale katastrofe 20. stoletja. Utemeljitelj logoterapije Viktor Frankl, ki je sam preživel nacistična pokončevalna taborišča, je zapisal, da ne moremo odločati o tem, kako drugi delajo z nami, odločamo pa lahko o tem, kako se na to odzivamo. Pahor ni dovolil, da bi ga zlo totalitarnih režimov zlomilo. Sam pravi v nekem pogovoru: »Ko sem spoznal, da moram ostati zvest slovenski identiteti, sem začel iskati slovenske knjige.« Ta zvestoba slovenski identiteti pa ni pomenila samo zvestobe slovenskemu jeziku, temveč predvsem tudi zvestobo človekoljubju, pravičnosti in ljubezni. S svojim delovanjem in pisanjem je zgled neuklonljivosti, kadar je treba braniti človekovo dostojanstvo.

S temi prevodi poskuša Pahorjeva Evropo, ki prisega na vse manj vrednot, seznaniti s človekom, ki vrednote ne le oznanja, ampak jih desetletja sam živi. Več ko upravičeno je kot pisatelj kandidat Univerze v Ljubljani za Nobelovo nagrado za književnost.

31. marca 2010